

GÜRÜN ŞALLARININ DURUMU VE İRAN ŞALLARI İLE BENZERLİĞİ

ZAHİDE İMER *

ÖZ

Bin yıl kadar önce Anadolu'da yerleşik düzene geçen Türkler, Orta Asya'dan Anadolu'ya uzanan yol üzerinde kültür ve sanat alanında, Türk egemenliği altında ortak kavram ve biçimlerini oluşturmuşlardır. Bu yüzden Orta Asya'da bulduğumuz bir motife Anadolu'da da rastlamamız mümkündür.

Oğuzlar'ın Türkistan, Horasan, Kirman yöresine yerleşimi, sonra batıya akını, İran ile Anadolu arasındaki ilişkilerin temelini oluşturmuştur. Bu yüzden bu yol üzerinde yapılan eserlerde ortak özelliklere sahip pek çok sanat ürününe rastlanır. Örneğin; Bugünkü İran'ın Keşan ve Kirman yöresinde XIX. yy'da dokunmuş olan şalların benzerlerinin aynı yüzyıllarda Sivas/Gürün'de dokunmuş olduğu gibi.

Anahtar Kelimeler: Gürün Şalları, İran Şalları.

ABSTRACT

THE PRESENT STATUS OF GURUN SHAWLS AND THEIR SIMILARITIES
TO THE SHAWLS OF IRAN

About a thousand years ago, Turks settled in Anatolia. Along the way, while migrating from Central Asia, they established a common concept of culture and arts in every state they took under the Turkish Sovereignty. For this reason it is possible to find the same motif in Anatolia and Central Asia.

When Turkmen (Oguzlar) settled in Turkistan, Horasan, Kirman area, and then moved up toward west, they formed the basis of the relationship between Iran and Anatolia. This is why that many artworks found along this migration route have common Turkish and Iranian features. Just like the shawls woven in Sivas-Gurun in Turkey in the 19th century sharing common features with the shawls made in Kesan and Kirman region in Iran in the same time period.

Key Words: Shawls of Gurun, Shawls of Iran.

GİRİŞ

İslam öncesi Orta Asya kültürünün sahipleri ve taşıyıcıları olan Türkler; bu kültürün doğudan batıya geçişinde önemli işlevler görmüşlerdir. Harezmi'den Maverünnahr'e, Afganistan'a, Doğu Türkistan'a, İran'a ve Anadolu'dan batıya doğru yayılan akınlarla geçtikleri yörelerde uzun yıllar egemenlikler kurmuş olan Türkler, bazı yerlerde yerleşik düzene de geçmişlerdir. Bu yüzden bir Kırgız çadı-

---

* Doç. Dr. Gazi Üniversitesi, Gazi Eğitim Fakültesi, Güzel Sanatlar Eğitimi Bölümü, Resim İş Ana Bilim Dalı Öğretim Üyesi, Ankara, TÜRKİYE.

rında bulduğumuz milattan önceki motiflerin örneklerine milattan sonra Anadolu' da da rastlamak pek şaşırtıcı değildir.

Türkler; kurdukları egemenlik alanlarında, Çin sınırlarından Orta Avrupa'ya kadar yerleşik olduğu yöreye göre, kimi ırklarla karışmış, İran'da İranlı, Hindistan'da Hintli (Pencaplı), Balkanlar'da Slav (Bulgar), Suriye'de Arap ismini alırken, kendi çıkmış olduğu bölgelerde kimliğini hep korumuştur¹.

Bozkırda yaşarken ortak bir göçebe kültürünü paylaşan Türkler; Hindistan, İran ve Anadolu'yu fethederken buralara yüzlerce yıllık bir ilişki ve deneylerin içinden geçerek gelmişler, Orta Asya'dan Anadolu'ya kadar özellikle kültür ve sanat alanında bir Türk egemenlik alanının varlığı içinde ortak kavramlarını ve biçimlerini oluşturmuşlardır. 1000 yıl gibi bir süre önce Anadolu'da yerleşik düzene geçen Türkler, burada Osmanlı sentezini kurarak, Ulusal bir kültürün sahibi olmuşlardır. Pek tabii ki bu akınlar esnasında yavaş yavaş birçok kültür alanları oluşturmaları, ticaret yollarını kontrol etmeleri sonucu, bölge kültürleriyle de sürekli bir etkileşim ve alışveriş içinde bulunmuşlardır. Buna paralel zanaatkar ve sanatçılar da sürekli değişen sınırlar içinde hep bir hareket ve etkileşim dünyasında yaşamışlardır².

Bu yüzdendir ki Orta Asya'dan Anadolu'ya, hatta Balkanlara taşınan motifler, kavramlar ve biçimler gibi, yapılan ürünlerde de benzerlikler görülmektedir. Bu ürünlerden birisi Gürün şallarıdır. İlk olarak XV. yy.da Hindistan'ın Keşmir kentinde, Tibet keçisi yününden dokunduğu ve değerli bir hediye olarak verildiği ifade edilen şallar, 19. yy'ın ikinci yarısına kadar İran'ın Kirman ve Kaşan kentlerinde de dokunmuştur³. Hemen hemen benzer desenlerde dokunmuş oldukları görülen-Sivas-Gürün şallarının da 19.yy'ın başında bele takılan kuşak olarak kullanıldığı ve yöredekilerin ifadelerine göre 1920' lerde dokunmasına son verildiği anlaşılmaktadır. Bugün örneklerine Sivas müzesinde rastladığımız Gürün şallarının desenleri ile İran- Kirman'da dokunmuş olan şalların desenlerindeki benzerlikler, Türk-İran arasındaki ortak yaşamın sanat ürünlerine bir yansımaya olduğu gibi, iki ülke arasında yüzyıllar önce oluşmuş bazı tarihi bağlardan da ileri gelmektedir.

Türkler; Malazgirt savaşı (1071) sonra Anadolu'ya başlayan göçlerinin ardından Anadolu'nun her yerine yayılmaya başlamışlardır. İran yakasında ise XII. yy'larda Harizm-şahların Kirman'ı istilası ve Oğuzların buraya yerleşmesi söz konusudur. Fakat; XII.yy.'ın ikinci yarısında Moğolların Horasanı kesin ola-

¹ Doğan Kuban, *Batıya Göçün Sanatsal Evreleri*, İstanbul: Cem Yayınevi, 1993, s. 21-22.

² Kuban, *a.g.e.* s.122-123.

³ Jennifer Wearden, "The Shah, the Emperor and the Gift of Iranian Textiles", *Arts of Asia*, Volume 33, Number 2, March 2003, s. 87.

rak istila etmesi sonucu Moğollardan rahatsız ve huzursuz olan 50 000 kadar Türkmen batıya doğru göç etmişler ve Anadolu'ya yerleşmişlerdir. Böylece Türkler'in Anadolu'daki nüfusu ve gücü daha da artmıştır⁴.

XIII. yy'da Türklerin başına geçen Oğuz (Türkmen) asıllı Osmanlı Hanedanının kuruluşu ile birlikte Anadolu'nun her yerine yayılan Türkler; batıda, Rumeli yakasında fetihlerde bulunurlarken, doğuda da Kara Koyunlular İran yöresini istila etmişlerdir. Böylece fetihlerle başlayan yayılma hareketi, Batı Anadolu, Marmara bölgesi ve Orta Anadolu'daki Türk oymakları ile yerleşik Türk halkı tarafından gerçekleştirilirken, İran yönündeki yayılma hareketi Doğu ve Güney-Doğu Anadolu'daki Türk oymakları tarafından yapılmıştır. XIV. yy'dan itibaren Türklerde yeniden, tersine bir göç hareketi görülmüş, bu göçle birlikte Anadolu'dan İran'a gelen siyasi kuvvetler, İran'da hakim olmaya başlamıştır. Karakoyunlu, Akkoyunlu ve Safevilerin faaliyetleri sonucunda özellikle XVI. yy'dan itibaren öyle çok Türk Batı-İran'a gitmiştir ki, İran adeta Anadolu'nun bir uzantısı haline gelmiştir. Hatta orta, güney ve doğu Anadolu'da var olan Türk oymaklarının kolları İran'da da görülmüştür⁵.

Bugün İran denilen ülkenin Gazneli, Selçuklu, Harezmi ve Moğol dönemlerinde meydana getirdiği sanat; İranlılar'ın, Türkler'in, Göçer Asya'nın ortak katkılarıyla oluşmuştur⁶. Bu yüzden Anadolu'da Selçuklu döneminde rastladığımız her biçim ve tekniğin daha önceki aşamalarını İran'da ve Orta Asya'da da bulmak mümkündür⁷.

Planhol da; İslam tarihinin coğrafi temellerinden söz ederken Türk-İran dünyasından ortak olarak söz etmiş ve burada yerleşik ve göçer yaşam düzenlerinin iç içe yaşadığını vurgulamıştır⁸. O halde; Kirman, Keşan ve Gürün şallarındaki ortak özellikler için de, Türk-İran arasındaki ortak yaşamın sanat ürünlerine bir yansımadır denebilir.

İran ile Sivas bağlantısına gelince; Moğolların İran'a istilası üzerine Harizm Türklerinden birçoklarının, Sir-Derya ve Horasan'da yaşayan ırkdaşları gibi, Anadolu'ya geldiklerini, Sivas ve Kayseri'ye de yerleşmiş olduklarını söylemek gerekir⁹. Bu da bazı geleneklerin Anadolu'dan İran'a taşınmış olabileceği gibi,

⁴ Faruk Sümer, *Oğuzlar (Türkmenler) Tarihleri-Boy Teşkilatı, Destanları*, İstanbul: Türk Dünyası Araştırmaları Vakfı, 1999, s. 146-148.

⁵ Sümer, *a.g.e.* s. 165,177.

⁶ Kuban, *a.g.e.* s. 27, 37.

⁷ Sümer, *a.g.e.* s. 124.

⁸ M.G.S. Hodgson, *The Venture of Islam; Conscience and History in a World Civilisation*, 3. cilt, Chicago: The University of Chicago Press, 1974, 2. cilt, *The Expansion of Islam in the Middle Periods*, s. 81-91.

⁹ Sümer, *a.g.e.* s. 453.

bazılarının da İran'dan Anadolu'ya taşınmış olabileceği ihtimalini güçlendirir. Fakat Gürün şallarının çok daha önceleri Keşmir'de dokunmuş olduğu göz önüne alınırsa, yine Türkler yasıtasıyla İran üzerinden Anadolu'ya taşınmış olabileceği düşünülebilir.

ŞAL DOKUMALAR

Aslında "Şal" (Şalat) Farsça bir sözcük olup, Hint dilinde de çok renkli, bol motifli, ince, yünlü elbiselik kumaş anlamına gelir. Türkçede ise, kadınların omuzlarına, erkeklerin bellerine ve boyunlarına sarmak için kullandıkları dokumalara denir¹⁰.

Şal kumaşlar, dokundukları yörenin adıyla tanınmış, meşhur olmuştur. Örneğin; Bursa şalı, Gürün şalı, Hint ve İran şalı gibi. İster İran'ın Keşan, Kirman ve Horasan gibi dokuma merkezlerinde, ister Hindistan'da Keşmir'de dokunmuş olsun, şalların kendine has desen özelliği vardır¹¹.

Geleneksel malzemesi yün olan şalın ilk kez, XV. yy'da Kaşmir'de, Tibet keçisi yününden dokunduğu söylenir. Lifleri uzun, parlak ve yumuşak olan Tibet keçisi ile aynı cinsten gelen Ankara Tiftik keçisi Hint, İran ve Anadolu şallarının temel malzemesi olmuştur. Şal denince ilk akla gelen de yünden yapılan şallardır. Anadolu'da tiftikten üretilmiş Bursa şalı, Ankara şalı, Gürün şalı ve az da olsa "İbrişim şal" adıyla bilinen örneklerde olduğu gibi, ipek, hatta ipek-yün, ipek-pamuk karışımlarıyla dokunmuş şallar da vardır. XVIII. yy'da şal dokumalarının çok çeşitli alanlarda; seccade, masa örtüsü ve kapı örtüsü olarak ev tekstilinde, bohçalık ve sarıklık olarak da giyimde kullanıldığı söylenir. Yeniçerilerin ve halkın pek çoğu şalı başlarına örtü, bellerine de kuşak olarak kullanmışlar, hatta geleneksel giyim-kuşamda beline şal kuşak sarmayan erkek, omuzuna sırt şalı atmayan kadın yoktu, denir. Anadolu'da herkesin kuşaklı giyim tarzı 1820 'li yıllarına kadar sürmüş, kuşakların en beğenileni ve dünyaca meşhur olanı da Gürün şallarından yapılanı olmuştur¹².

Gürün şalları yün iplikle desensiz yani düz olarak dokunduğu gibi, desenli olanları çok çerçeveli kart sistemiyle çalışan jakarlı tezgahlarda dokunurdu. Kadınlar, desensiz dokunanları gergeflere germek suretiyle kumaşların yüzeyini şal desenleriyle işlerlerdi ve bu da kadın giyiminde kullanılırdı. İşlenen desenli şallara Şalaki, Lahuraki, Buharaki adı verilmişti. Dokuma yoluyla desenlenen Gürün

¹⁰ Aydın Uğurlu, "Şal Dokumaları", *İlgi Dergisi*, Numara 77, İstanbul: Apa Ofset Basımevi, 1994, s.3.

¹¹ Hülya Tezcan, *Atlaslar Atlası, Pamuklu, Yün ve İpek Kumaş Koleksiyonu*, İstanbul: Yapı Kredi Koleksiyonları 3, 1993, s. 25.

¹² Uğurlu, a.g.m. s. 3-6.

şallarında desenler; çubuklar, yollar arasına yerleştirilmiş küçük çiçekler ve dal motifleriyle süslendirilmişti. Çok renkli ve desenli Gürün şal kumaşlar jakarlı el tezgahlarında 2,52 m boyunda, 1,20 m eninde dokunurdu. Lahur şallar "Müreccah", "Anberser", "Valide" adıyla 3 cinse ayrılırdı¹³.

Şallarda bir başka sınıflandırma da desenlerine göre yapılırdı:

Desenleri serpmeye olarak düzenlenmiş şallarda badem veya pençe adı verilen motifler kullanılırdı, bunlara "Şal deseni" denirdi (Resim 2 ve Resim 6). Çubuklar arası dallar ve çiçeklerin motif olarak kullanıldığı ve birbirine geçmiş kavisli dallar, yapraklar şeklinde dokunmuş şallar olduğu gibi (Resim 1,3,4), şeritler arası kalan boşluklarda bir dal halinde uzayıp giden sarmaşık veya çengelli, "zencerek" adı verilen desenle dokunmuş şallar (Resim 7-11) da vardı¹⁴. Daha çok asma dalı adı verilen bu desenlere ne İran, ne de Hint şallarında rastlanırdı.

Gürün şalları, XIX. yy'ın başlarına kadar hem ülke içinde kullanılır, hem de dış piyasaya satılırdı. Ancak; 1839 yıllarında İngiltere'nin tiftik işleme sanayini kurması ve 1836'larda Ankara'dan kaçırılıp da Güney Afrika'ya sevk edilen tiftik keçilerinden XIX. yy ortalarına doğru verim alınması ve XIX. yy sonlarına doğru Anadolu'da tiftik sanayinin yavaş yavaş çökmeye başlaması, tiftikten yapılan mamullerin üretimini zorlaştırmaya ve ekonomik açıdan zararlı hale getirmeye başlamıştı. El sanatı mamüllerinin de bir yerden bir yere nakli esnasında vergilendirme oranlarına getirilen artış, bulunduğu yerde pazarlama zorunluluğunu doğurduğundan, yakın çevresi dışına çıkamayan Anadolu küçük sanayisi küçülmeye başlamıştı¹⁵. XX. yy'ın başlarına kadar süren ekonomideki inişle tiftik malzemesindeki azalış yünle dokunan el sanatı ürünlerini, dolayısıyla Gürün şallarını da etkilemişti.

Hem Gürün, hem de Gaziantep'te yaptığım yerinde incelemeler sonucu Gürün şallarının dokunmasının tamamen tükendiği ve bugün Sivas müzesinde bulunan 25'e yakın örnekle inceleme yapılabileceğini tesbit ettim. Yöredekilerin ifadelerine göre; Gürün şallarının İngiltere'den gelen yün ipliğine bağlı üretilmek zorunda bırakılması, bu dokumaların sürdürülmesini imkansız hale getirmiş, bu yüzden 1914'lerden sonra bu sanatın devam ettirilmesi için uğraşılsa da başarılı olunamamış, Gürün'de şal dokuyan tüm jakarlı tezgahlar sökülerek Gaziantep'e götürülmüştür.

¹³ Kenan Özbel, "Gürün Şalları", *El Sanatları XIII*, Ankara: C.H.P. Halk Evleri Bürosu, 1949, s. 12.

¹⁴ Hakkı Acun, "Türk Halı Sanatının Tarihi ve Günümüz Halıcılığımız", *Anfora*, Aylık Turizm, Tanıtım, Kültür, Çevre Dergisi, Yıl 1, Sayı 10, 1993, s. 13.

¹⁵ Tuncer Baykara, "XX. yy'da Anadolu'nun İktisaden Çöküşü ve Bugüne Etkileri", *Belgelerle Türk Tarihi Dergisi*, Ekim 1969, Sayı 25, s. 67-69; Adnan Giz, "Tanzimatın Sanayimiz Üstündeki Yıkıcı Etkileri", *İstanbul Sanayi Odası Dergisi*, Sayı 29, Temmuz 1968, s. 15, 17.

Bugün Gaziantep'te durum farklı olup, Antep kuşakları adıyla, "Antep şalları" üretilmekte, desen olarak da Gürün şallarında olduğu gibi çubuklar arası dal motifleri ve serpmeye çiçekli motifler kullanılmaktadır. Zeki Kuşoğlu'nun yazısında¹⁶ da belirttiği gibi, bugün de sorduğumuz Antepli ustalar aynı cevabı vermektedirler; şal tezgahlarının önce el mekikli, sonra kamçılı olduğunu, fakat ne zamandan beri Antep'te şal dokunduğunu bilemediklerini söylemektedirler.

Ancak kullanılan dal motifinin aynen Gürün şallarında da kullanılan çok meşhur dal motifi olması sebebiyle, kuşak dokumacılığının XIX. yy. başı Gürün'den getirilen tezgahlarla birlikte başlamış olabileceği kuvvetle muhtemeldir. O kadar ki üretilen bu kuşaklık kumaşlara Lahori, İsmailiye, Kaşmir, Horasanlı, Bademli ve Lahori gibi desen isimlerinin verilmesi de şal dokumasının Gürün'den gelen tezgahlarla Antep'te devam ettirildiğinin bir başka kanıtıdır. Ancak Gürün'de yün iplikle üretilen şallar, bugün Antep'te kalın, pamuk ipliği ile üretilmekte ve bu kumaşlar aynı zamanda döşemelik kumaş olarak da kullanılmaktadır.

Geçmişte Sivas/Gürün şallarına, günümüzde Gaziantep döşemelik kumaşlarına ve 18. yy'da kilimlere konu olmuş, Türklere özgü bu dal motifinden anlaşılabilir ki; 18. yy'a ait eski Sivas/Zara halılarında da aynı motifin kullanılması, Gürün şallarının en erken o dönemlerden itibaren dokunuyor olduğunu göstermektedir. Bu da İran şallarının Keşan ve Kirman'daki şal örneklerinin dokunduğu yüzyıla eş zamanlı olduğunu gösterir. Gürün şalları ile Zara halılarındaki bu desen özelliği ejder ve ejder ayakları adı verilen aktarmalı ve şerit bantlar halinde devam eden bir karakter taşımaktadır. Bu benzerliğe bakılarak da denilebilir ki, acaba Gürün şalları yalnız Gürün'de değil de, Zara'da da mı dokunmuştur¹⁷ (Resim 7).

İRAN ŞALLARI

1863'lerde İran'a telgraf sistemini kurmak üzere görevli gelen Robert Murdock, İran'ın XVIII.yy. ikinci yarısında el sanatlarındaki çöküş dönemini bizzat yaşamış İngiliz kraliyet ordusu subaylarından. Murdock aynı zamanda Victoria Albert müzesinde kurulmakta olan İran sanatı ile ilgili bölüme eksik olan kumaş koleksiyonunu tamamlamak ve bunları müzeye göndermek üzere altın ve gümüş işlemeli brokar kumaşlarla, Kirman şallarını toplama görevini de üstlenmiştir. Verilen bilgilere göre İran o dönem tekstil sanatında bir çöküş yaşamaktadır¹⁸.

¹⁶ Hakkı Acun, "Türk Halı Sanatının Tarihi ve Günümüz Halıcılığımız", *Anfora*, Aylık Turizm, Tanıtım, Kültür, Çevre Dergisi, Yıl 1, Sayı 10, 1993, s. 13.

¹⁷ Zeki Kuşoğlu, "Antep Kuşakları-Şalları", *İlgi*, Sayı 47, İstanbul: Apa Ofset Basımevi 1986, s. 34.

¹⁸ Fahrettin Kayıpınmaz, "Eski Zara Halıları", *Kültür ve Sanat Dergisi*, İstanbul: Türkiye İş Bankası, Sayı 23, Eylül 1994, s. 59.

1848'e kadar İran; esrar, pamuk ve ham ipek ihraç eden bir ülke konumunda iken,

1860 sonuna doğru ipeğe gelen hastalıktan dolayı ipek ihracatını azaltmıştır. Diğer yandan Avrupa sanayindeki gelişmeler, İran tekstil sanayini de etkilemiş; bu yüzden yabancı tüccarların ve ithal tekstil mamüllerinin akınına uğrayan İran, el sanatı ürünleriyle bu baskıya karşı koyamaz hale gelmiştir. 1858 yıllarında sadece İngiltere'den ithal edilen pamuk, yün ve ipekli kumaşlar, ithalatın % 66'sını oluşturmuştur. Dolayısıyla, hem ithalatın artması, hem de el dokumalarından çok daha farklı mamullerin piyasaya hakim olması, İran el sanatının yok olmasına neden olmuştur. 1872 yıllarında kumaş baskısı yapan işletmelerin % 50'si kapanmış, Brokar (altın ve gümüş işleme) üreten atölyeler harabe haline dönüşmüştür. Tüm bu gelişmelerin içinde yer alan Robert Murdock, yok olmakta olan el sanatı mamüllerinin kendi müzelerinde yer alması için koleksiyon çalışmalarına başlamıştır. 1876'da Şah kanalıyla birçok değerli parçaya ulaşan Murdock, müze için İngiltere'ye götürülmek üzere tam 76 parça toplamıştır. Bunlardan 23 tanesi şu anda İngiltere'deki Victoria Albert Müzesinde yer alan koleksiyon parçalarındandır. Murdock'a verilen Kirman şallarını Şah hediye etmiştir. Kaşmir'de dokunan şallar kadar ince ve zarif olan bu örnek, İran tekstil sanayinin çöküşünün son kanıtlarındandır denir. İran'da dokunan Kirman şallarının, Hindistan'dan gelen Kaşmir şalları kadar güzel olduğu, çünkü her iki yörede dokunan şalların belli yükseklikte yetişen aynı cins tiftik keçisinin yününden elde edilen iplikle dokunduğu ifade edilir. Keşan ise şal dokumalarıyla olduğu kadar o dönem, aynı zamanda ipekten Brokar dokumaları ile de meşhurdur¹⁹.

Kirman'da dokunmuş şal örneklerine bakılırsa, Anadolu'nun Sivas-Gürün kazasında dokunmuş şal örnekleri gibi yukarıdan aşağı çubuklar ve çubuklar arası yerleştirilen badem ve dal motifleri ile benzer dokunduğu görülür.

SONUÇ

XIX.yy'da Avrupa'da yaşanan sanayideki gelişme, ilginç bir tesadüf mü bilinmez ama İran'ı etkilediği gibi aynı nedenlerle Anadolu'yu da olumsuz etkilemiştir. Çünkü yurt dışından gelen ucuz, basit ithal kumaş akınına karşı Anadolu el dokumacılığı kendini koruyamadığından, birçok dokuma çeşidine son vermiştir. Ancak; geleneklerimize bağlı özelliğimizden dolayı bugün, az da olsa yöresel dokunan kumaşlar hala vardır ve dokunmasına devam ettirilmeye çalışılmaktadır.

¹⁹ Wearden, a.g.m. s. 83-84.

Osmanlı döneminde, pamuklu dokumacılıkta Denizli; ipekli dokumacılıkta Bursa; yünlü dokumacılıkta Ankara merkezdi. Pamuklu dokumacılıkta bezler, bogasiler, tülbentler, yazmalar, muslinler dokunmuş, bugün dahi devam ettirilen, kalıpla baskı yapılmış kumaşlar üretilmiştir.

İpekçiliğin merkezi olan Bursa, ipekli dokumaları ile meşhurdu. Taftalar, atlas ve kadifeler, kemhalar, seraserler ve daha birçokları üretilmekteydi. Bu grup içinde kutnu-alaca ve meydanıyeler bugün Gaziantep'te üretimi devam ettirilmekte, fakat has ipek yerine sentetik ipekle dokunmaktadırlar²⁰. Osmanlı döneminden gelen ve günümüzde dokunmasına devam ettirilen bir diğer kumaş da, "Ödemiş İpeklileri" ve "Bürümcük" tür. Hem çözü, hem de atkısında çok iyi bükülmüş has ipek ile dokunan bu kumaşlar XIX. yy'da yurt dışına ihraç edilen kumaş listelerinde yer almaktadırlar²¹.

Osmanlı dönemi yünlü kumaş olarak, meşhur Ankara tiftiği ile dokunmuş, Sof kumaşlarla²², yine aynı ince tiftikten dokunmuş Gürün şalları vardı. Eğin ve Selanik'te üretilen çuhalar, Balıkesir ve Rumeli'de dokunmuş ve yurt dışında Filibe abaları adıyla meşhur olmuş kalın yünlü kumaş "abalar" vardı. Anadolu'nun güneydoğu yöresinde ve Balıkesir'de yapımı hala devam ettirilmekte olan keçeler ise, aynı şekilde Osmanlı dönemi Anadolu'da üretilmiş, diğer yünlü mamuller-dendi. Bugün keçe dışında ne Ankara sofı, ne de Gürün şalı üretilmemektedir.

Tüm bu belirtilen ve daha birçok kumaş çeşidi Anadolu'da dokunmuş, ülkenin bugünkü dokuma sanayine temel teşkil etmiştir denilebilir. Ancak, makineleşmenin verdiği teknolojik gelişmeler her ne kadar bu dokumaların yok olmasına esas nedenmiş gibi gösterilse de gerçek sebebin bizce tiftik, merinos, keten ve bugün pamuk gibi tekstilde en önemli hammaddeler olan bu hazinelerimizin bizde var iken yavaş yavaş yok edilmesinden kaynaklandığını söyleyebiliriz.

²⁰ Wearden, a.g.m. s. 70-80.

²¹ Zahide İmer, *Gaziantep Yöresinde Üretilen Kutnu, Alaca ve Meydanıye Kumaşların Bazı Teknolojik Özellikleri*, Ankara: T.C. Kültür Bakanlığı Yayınları, 2001.

²² Zahide İmer, "Ankara Sofları", *Ankara Keçisi ve Tiftik Kongresi*, (Tebliğler) 20-21 Ekim 1993, Ankara: Orta Anadolu İhracatçıları Birliği Yayını, s. 38-42; Z. İmer, "Ankara Sofları ile Bugün Tosya'da Dokunan Keselik Soflar Arasında Farkın Araştırılması", İstanbul, *Tekstil Teknik Dergisi*, Kasım 1993, Sayı 106, s. 46-48.